

Eörsi Dániel

Van-e dolgunk a viszontáttétellel a Bálint-csoportban? Mármint melyikkel?

Soreanu (2019) szépen írja le, ahogy a Budapesti Iskola által képviselt kontroll-analízis modell regresszív, álomszerű szupervízióhoz vezet, egyrészt a két áttétel (mármint az itt-és-most lévő, *ebben* a pszichoanalitikus kapcsolatban évek óta csiszolódó áttétel, és az esetben lévő áttétel) egymással való szövődése, másrészt a szabad asszociációs munkamód miatt. Nos, bár az elrendezés teljesen más, ez regresszió és álomszerűség – mint Soreanu is hangsúlyozza – jellemző lehet a Bálint-csoportmunkára is. Korábban sosem gondolkoztam azon, hogy a Bálint-csoport a pszichoanalitikus szupervízió Budapest-modelljének afféle származéka lenne. A különbségek nyilvánvalóak: a Bálint-csoportba hozott esetek elsősorban fizikális orvos-beteg helyzetből, esetleg a szociális munka világából származnak és (a legújabb időktől eltekintve) nem pszichoterápiás kapcsolatot mutatnak be. Az esethez eredetileg nem pszicho-szakember, nem a személyiségével dolgozik, emiatt tartalmilag sincs meg az analógia az eredeti esetmunka és a csoportban végzett lélektani munka között – szemben a pszichoterápiás szupervízióval. A Bálint-csoportba járó orvosok, tanárok, szociális munkások és más nem pszicho-segítők képzése nem tartalmaz sok sajátélményt, ezért nincs értelme a „saját analitikus vagy más analitikus” dilemmának – faramuci módon a párhuzam csak úgy stimmelne, ha például a házi orvos kollégák saját házi orvosukkal beszélnek meg az első házi orvosi páciensüket, de ennek így igazán nem sok teteje lenne, főleg, hogy házi orvosunk nem feltétlenül gyakorlott kiképző. Továbbá: a Bálint-csoportban sem a csoportvezető, sem pedig a csoporttagok nem feltétlenül szakértői az eredeti, megbeszélte helyzetnek, hagyományos értelemben nem szupervizorok. A csoporttagok szakmai tevékenységének nem szerves része a szupervízió, közvetlen kollégáik is gyakran értetlenséggel fogadják, ha kiderül, hogy az illető Bálint-csoportba jár. Ezért esetükben nem az a jó kérdés, hogy milyen legyen „a” szupervíziójuk, hanem hogy van-e egyáltalán.

Bálinték eredetileg szociális munkásoknak és házi orvosoknak tartottak ilyen csoportot a II. világháború utáni Angliában. Az alapötlet az volt, hogy az áttételi- viszontáttételi modell a hosszútávú házi orvos-beteg kapcsolatban is értelmezhető. A másik kiindulópont pedig az, hogy az ennek mentén való gondolkodás nem igényel

hosszú és bonyolult pszichoanalitikus képzést, hanem ilyen irányú tapasztalattal nem rendelkező orvosok viszonylag kis óraszámú csoportülések mentén megszerezhetik a szükséges tudást és készségeket. A csoport célja eredetileg tehát edukáció és kutatás volt, menet közben derült ki, hogy mentálhigiénés/önismereti aspektusa is van. (Terápiásnak túlzás lenne nevezni, bár a rendszeres, hosszútávú csoportozásnak szokott lenni egy nehezen definiálható személyiségstabilizáló hatása.)

A Bálint-csoport struktúrája változatlanul az eredeti, lassan 80 éves koncepciót tükrözi. Az esethozó személye nem előre eldöntött, spontán kerül kiválasztásra. Az ülés elején szabadon, saját dilemmái mentén ismerteti az esetet, majd a csoporttagok néhány tisztázó, konkrét részletekre vonatkozó kérdést tehetnek fel. Ezt követi a módszer védjegyének számító szabad asszociációs fázis, ahol az esethozó mintegy kivonul a csoportból, a többiek innentől kezdve egyes szám harmadik személyben beszélnek róla, mint ahogy természetesen az esetben szereplő páciens(ek)ről/kliens(ek)ről is. A csoportnak nincs didaktikus célja, nincs előre feltett kérdés, például hogy mi lenne a pontos diagnózis vagy a helyes kommunikációs stratégia, esetleg milyen áttétel-vizontáttétel van az eredeti terápiás kapcsolatban. A szabad asszociációs fázisban – mely szerencsés esetben a csoportidő legalább felét kitölti – bármiről lehet beszélni (akár a fentiekéről is), hasonló esetek, saját élmények, álmok, sőt, testérzetek is gyakran megfogalmazásra kerülnek, és körkörös reflexív hurkok jelennek meg. Háromemeletes áttételi-vizontáttételi dinamika szövődik itt: (1) van egy eredeti az esetként hozott kapcsolatban, (2) van egy áttétel-vizontáttétel az esethozó esete és a csoport között és (3) áttételi kapcsolatban áll egymással a csoport és a csoportvezető. (Plusz a csoportvezető is hozza magával a saját kiképző Bálint-csoportjában és annak vezetőivel átélt kapcsolati dinamikákat, az ő csoportvezetőségében elválaszthatatlanul benne vannak ezek.) A szabad asszociációs fázis lezárultát követően az esethozó „visszajön” a csoportba, és visszajelez arról, hogy mit élt meg „odakint”, hogyan alakult benne az eredeti kapcsolat megélése – illetve adott esetben a csoporttagoknak is lehetőségük nyílt rövid visszajelzésre saját megélésükről (tehát hangsúlyozottan nem ismét az esetről). A Bálint-csoportnak sok módosított változata van, például Bálint-pszichodráma, tematikus Bálint-csoport, team-Bálint-csoport stb. Léteznek együléses Bálint-csoportok is, azonban az igazi Bálint-munkát hosszabb folyamatokban élhetjük meg. Jelenleg hazánkban két ilyen elrendezés terjedt el: egyes konferenciákon (pl. a Bálint Társaság saját Bálint-hétvégéjén vagy a Pszichoterápiás Hétvégeken) négy-hat üléses intenzív minifolyamatokkal találkozhatunk, illetve kétheti vagy havi rendszerességgel tartott „ongoing” Bálint-csoportokhoz csatlakozhatunk, melyek egy része zárt, más része lassú nyílt, és van közöttünk szakmaspecifikus (pl. háziiorvosi), illetve szakmafüggetlen is.

A Bálint-csoport-vezető feladata határozottan az itt-és-most moderálása: a fókusz az eredeti terápiás kapcsolaton kell maradnia, pontosabban azon, ahogy az eredeti kapcsolatról hallottak a csoportban új életre kelnek (gyakori, hogy a csoport eleinte vagy az esethozón vagy páciensén gondolkozik elsősorban, nem pedig kettejükön). A csoportvezető dolga az esetmegbeszélés és az önismereti munka közti finom, nehezen objektivizálható határnak a képviselése is – ez természetesen nem azt jelenti, hogy a Bálint-csoport nem jár az önismeret mélyülésével, hanem azt, hogy nem

erre irányul. Mint minden csoportban, természetesen itt is intenzív csoportfolyamatok bontakoznak ki – azonban nem cél az ezekre történő reflexió. Természetesen beszélünk a csoportdinamikáról, de ezzel az a célunk, hogy az adott esetet újabb megvilágításba helyezzük, például ha egyes csoporttagok az esetben szereplőkkel azonosulnak. Úgy is mondhatjuk, hogy a csoportban észlelt kapcsolati jelenségeket az eredeti terápiás kapcsolat viszontáttételének tekintjük, ekként értelmezzük. Hosszú csoportfolyamatokban nyilván ismétlődni fognak bizonyos jelenségek, például esetleg két csoporttag párképződése figyelhető meg – és nyilván egyre kevésbé lesz magyarázó ereje annak, ha mindig csak az adott ülésen tárgyalt esetre adott reakcióként értelmezzük ezt. Azonban a Bálint-csoportnak csak nagyon korlátozottan célja annak értelmezése, hogy személy szerint ők ketten mit jelentenek egymásnak, milyen eredeti sémájukba illeszkedik a másik. Megjelölhetjük ezt, jelezhetjük, ha esetleg úgy látjuk, hogy az érintetteknek akár még dolguk is lehet az adott jelenséggel – de nem feltétlenül megyünk ebben tovább, mert az elterelné a fókusz az éppen azon az ülésen sorra kerülő esetről.

Nézzük meg közelebbről, hogy milyen szupervíziós funkciót lát el a Bálint-csoport, és mi ennek a dinamikája, mert úgy tűnik, a Bálint-csoport bizvást címkézhető egy egyedi szupervíziós elrendezésnek. Ha így van, akkor viszont felmerül a kérdés, hogy ki vagy mi a szupervízor. Nos, azt biztosan nem gondolhatjuk, hogy a csoportvezető egymaga látja el a szupervízor feladatát. Egyrészt azért nem, mert – mint erről már volt szó – az eredeti esetben szereplő helyzetnek egyáltalán nem feltétlenül szakértője. Én például házi orvos és pszichoterapeuta vagyok, miközben volt már a csoportomban gyermekvédelmi szakember, önkéntes pedagógus egy hátrányos helyzetű településen vagy éppen pszichiáter osztályvezető főorvos – nos, egyik szakmát sem ismerem közelebbről. Másrészt viszont azért nem, mert a Bálint-csoportvezető nem feltétlenül tesz jót azzal, ha figyelme az eredeti esetre, illetve az annak mentén generálódó viszontáttételére fókuszál – neki a csoport itt-és-mostjával van dolga. A fent leírt emeletes áttétel természetesen minden szupervíziós csoportra érvényes, a különbség a csoportvezető feladatában van. A többi, általam ismert csoportos szupervízióban mégiscsak a csoportvezető-szupervízor az, aki, ha nem is egyértelmű szakvéleményt, de mégiscsak valamiféle álláspontot, iránymutatást, következtetést, adott esetben tanácsot fogalmaz meg a tárgyalt esetmunkára vonatkozóan. Az itt-és-mostból indul ki, de az ott-és-akkorról is véleményt kell hogy mondjon, hiszen azért szupervízor. A Bálint-csoportvezető szerepe eltér ettől, és talán valóban hasonlít ahhoz, ahogy én a Budapesti Iskola kontroll-analitikusáét elképzelem. Abban a kontroll-analízisben a viszontáttétel szintjei szétválaszthatatlanok voltak, az itt-és-mostban tulajdonképpen egy pszichoanalitikus folyamat utolsó fázisa történt, tehát nem tisztán szupervízió, hanem az analizált páciens/kolléga saját pszichoanalitikus munkájának, vagy ha úgy tetszik, analitikus szelfjének az analízise valósult meg. A Bálint-csoport ennyire nem regresszív folyamat, ott valamilyen szinten értelmezzük, tehát szétválasztjuk az áttétel-viszontáttétel szintjeit, ám a csoportvezetőnek itt sem feladata az eredeti segítői kapcsolatról álláspontot megfogalmazni, következtetést levonni. Mégis szupervízor, mert a többszintű kapcsolati dinamika értelmezését moderálja, és ez is szupervízori feladat.

Illetve ez így nem teljesen igaz, mert maga a csoport is részese a szupervizori funkciónak. A csoportban minden csoporttörténést az esetre adott viszontáttételként értelmezzük. A csoport az esetre figyel és magára figyel, ennek mentén pedig megnyílnak azok az új, korábban tudattalan aspektusok, amelyek minden szupervízió lényegét jelentik. A csoport tehát nem a közvetlen viszontáttételt álmodja, hanem az eredeti viszontáttételre adott saját viszontáttételét. A csoport a kontroll-analízis mindkét szereplőjével analóg: szupervizorként az eredeti esetre adott viszontáttételével dolgozik, miközben analizáltként szabad asszociációs munkamódban álmodja azt újra, és nem az ő dolga arra figyelni, hogy valami értelmes süljön ki mindebből. Ez nem nevezhető tükrözésnek, mert a tükör csak visszaveri, de nem dolgozza meg a fényt – ellenben a Bálint-csoport bátran a saját szubjektív viszontáttételi reakcióját vállalja fel, annak minden esetlenségével, látszólagos korlátoltságával, érzelmi telítettségével (vagy éppen emocionális kiüresedtségével) együtt. Ugyanakkor a csoportvezetőhöz hasonlóan a csoport sem rendelkezik azzal az alapvető szupervizori funkcióval, hogy az átélt és elhangzott anyagot szintetizálja, valamiféle jelzőkaróként vagy iránytűként a megrágott és megemésztett lényegét (vagyis amit annak tart) az esethozónak visszaadja. Ha a csoporttagok ilyennek tűnő álláspontot fogalmazznak meg, az sem más, mint viszontáttétel, és nagyon izgalmas szupervíziós kérdés, hogy mitől érzi magát egyik vagy másik csoporttag ilyen magabiztos megmondóembernek.

A budapesti iskola kontroll-analízisében az esethozó analitikus és az ő szupervizor analitikusa szabad asszociációs munkamódban együtt álmodják újra az esetet („egy álom megálmodása”, Soreanu, 2019). A Bálint-csoport szabad asszociációs fázisában a csoport végzi az álommunkát úgy, hogy éppen az esethozó nem vesz abban részt. (Illetve dehogynem. Jelen van, együtt lélegzik, árad belőle egy csomó anyag, amit a csoport ugyanúgy érzékel, mintha a szóbeli esetbemutatás során hangzott volna el.) A csoport álmodik, a csoportvezető az analitikus-szupervizorhoz hasonló helyzetben van, viszont a szintetizáló explicit funkció a legtöbb más szupervíziós elrendezéstől eltérően az esethozóhoz kerül vissza. Egyedül neki van joga és lehetősége szakmai tanulságokat levonni, diagnosztikus megfontolásait pontosítani, a jövőre vonatkozó tervet megfogalmazni. Újraértelmezheti a páciensével, kliensével való kapcsolati történéseit, akár mindezt kitágítva, rá jellemző szabályként vagy éppen kivételként választhatja fel. Ennek mentén megteheti akár azt is, hogy saját magán, gyógyító énrésznél tünődik tovább, tehát önismeretre használja a csoportot.

Felhasznált irodalom

Soreanu, R. (2019). Szupervízió korunk számára: viszontáttétel és a budapesti iskola gazdag öröksége. Ford. Ita Mariann. *Imágó Budapest*, 2025, 14(1): 7-26.